

אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֵה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הַמְרָאָה הַגְּדוֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא יִבְעַר הַסֵּנֶה: וַיֵּרָא ה' כִּי סָר לְרֵאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מֵתוֹךְ הַסֵּנֶה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הַנְּנִי: וַיֹּאמֶר אֵל תִּקְרַב הַלֵּם שֶׁל נְעֻלְיָךְ מֵעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת קֶדֶשׁ הוּא: וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתַּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מֵהִבִּיט אֶל הָאֱלֹהִים: (שמות ג ג-ו).¹

שוכני סנה – השוכן בסנה

רש"י דברים לג טו: "ורצון שוכני סנה" - כמו שוכן סנה ... נחת רוחו של הקב"ה הנגלה עלי תחילה בסנה.²

אסורה נא – מתקרב ומתבונן,

רש"י שמות ג ג: אסורה נא - אסורה מכאן להתקרב שם.³

אסורה נא – מתרחק,

כלי יקר שמות ג ג: אסורה נא ואראה. ענין הסרה זו היא להתרחק מן המקום ההוא כי כל עוד שיתרחק מן המקום ההוא ... צא ולמד מאור השמש שכל עוד שיתקרב האדם אל האור ההוא אינו יכול להסתכל בו ... ולפיכך אמר אסורה נא מכאן להתרחק מן המקום ההוא כי אז אראה בו מדוע לא יבער הסנה ... וכאשר סר לראות קצת, היטיב לראות יותר ממה שראה קודם שסר לראות, וראה אז כי אינו בוער כלל על כן אמר מדוע לא יבער.⁴

אסורה נא – בשלב זה אסור

פרקי דרבי אליעזר פרק לט: אמר: "אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה". אמר לו הקב"ה: משה, עמוד על עומדך! ששם אני עתיד ליתן את התורה לישראל, שנאמר: "ויאמר אל תקרב הלוס". אמר לו הקב"ה: לך, מכאן אמרו כל מי שנכנס למקדש צריך לשלוף נעלו, שכך אמר הקב"ה למשה: "של נעלך מעל רגלך".⁵

¹ ארבע צלעות יש כאן: אסורה נא, כי סר לראות, אל תקרב, ויסתר משה. נדון הפעם בשלוש מהן: אסורה נא, כי סר לראות, ויסתר משה. לרביעית, "אל תקרב הלוס" הקדשנו דף מיוחד בשם [אל תקרב הלוס – הקרב אליך את אהרון](#), בפרשת תצוה, אשר סוגר מעגל שנפתח בפרשתנו.

² כך מפרש גם רמב"ן על הפסוק שם: "ויקרא השם הנכבד "שוכני סנה" כי שם נראה אליו בתחילה". וכן הוא בספרי דברים על הפסוק: "שעשה רצון מי שנגלה על משה בסנה". (ואבן עזרא חולק, גם בפרשתנו וגם בפרשת וזאת הברכה). המפגש בסנה מסמל את תחילת דרכו הארוכה של משה כמנהיג וכשליח הגדול של עם ישראל בכל הזמנים. אבן הדרך הראשונה – המבחן הראשון – בשליחות קשה ונפתלת. לפיכך, בסיום השליחות - בפרשה האחרונה בתורה, וזאת הברכה, בה נפרד משה מעם ישראל – מוזכר אירוע מרכזי זה ולא בכדי משתמש משה בברכתו בביטוי "שוכני סנה" - בשם השוכן בסנה (מדוע דווקא בברכת יוסף, זה נושא אחר). פרשת וזאת הברכה "סוגרת" את פרשת שמות. ואנחנו בשמות, בהתחלת הדרך.

³ כך פירשו בפשטות מרבית פרשני המקרא וכל המדרשים, אסורה במשמעות לפנות ולהתקרב, התקרבות פיסית ממש או בהתקרבות של מבט בלבד כפי שנראה להלן. ראה פירוש ספורנו: "אסורה נא ואראה. אתבונן ואראה. ופירוש רמב"ן בדברים א ו שמקשר את המיקום של משה כאן עם מיקום מחנה ישראל והשכינה בהר סיני, אומר: "אסורה נא ואראה, שיסור מחורב עד ההר". ופירוש אבן עזרא: "אסורה נא - גזרת סר. אם בא אחריה מ"ם היה למרחוק כמו סורו ממני (תהלים ו ט), הוא אומר להם רחקו ממני. ואם אחריה אל בשלש נקודות תהפך הדבר, כמו סורה אלי (שופטים ד יח), סור ממקומך ובא אלי, שיסור ממקומו ויקרב אל מקום הסנה". ואנו נוסף את לוט שאומר למלאכים: "סורו נא אל בית עבדכם" (בראשית יט ב) לעומת משה שאומר לבני ישראל: "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה" (במדבר טז כו). כאן לא כתוב אמנם "אל" (בפסוק הבא יש: "ויקרא אליו"), אבל משמע מפירוש אבן עזרא שהוא סבור שכאן מדובר להתקרב.

⁴ אם כך, מהו שהקב"ה מצוה אותו "אל תקרב הלוס"? הרי הוא התרחק! אפשר לכאורה להמשיך את קו המחשבה של כלי יקר ולומר, בניגוד לפירוש השכיח והמקובל, שבכך הקב"ה מאשר את צעדו לאחור של משה (ולפתור בכך שאלות מעניינות הקשורות בציווי "אל תקרב הלוס"). אבל פירוש כלי יקר ממשיך ואומר פתרון אחר: "ויאמר ה' אליו אל תקרב הלוס, רצה לומר שהרחקה זו קריבה היא לראות". היינו, "אל תקרב" הוא בעצם אל תתרחק על מנת לראות משם יותר טוב. וכהמשך דבריו שם: "שראה ה' כי סר ממקומו כדי לראות על כן מנעו ה' מהביט אל האלהים, על כן נאמר אל תקרב הלוס קריבת ראות העין".

⁵ ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרשת שמות פרק ג סימן ה: "ויאמר אל תקרב הלוס - עדיין לא קרב הזמן להסתכל באספקלריא". ובשכל טוב (בובר) שם: "ויאמר אל תקרב הלוס. כלומר אל תקרב למקום שכינת מלכך". ובפירוש רמב"ן לפסוק: "אל תקרב הלוס - לא הגיע עדיין למעלתו הגדולה בנבואה, כי בהר סיני נגש אל הערפל אשר שם האלהים (להלן כ כא). וכן ענין הסתרת פנים, שעדיין לא עלה למה שנאמר בו ותמונת ה' יביט (במדבר יב יח)". הרי עתיד משה כן לעלות בהר, אך בינתיים לא. העת תגיע כאשר כל ישראל יהיו נוכחים במעמד הר סיני. משה כנציג כלל ישראל – כן. משה כאדם פרטי – לא. ראה שוב רמב"ן בפירושו לדברים א ו שמחשב היכן בדיוק עמד משה בסנה והיכן היה הסנה, ביחס למחנה ישראל והשכינה ומעמד הר סיני.

אסורה נא ואראה – בלי ליבטל ממלאכה

שמות רבה ב ו: "וירא מלאך ה' אליו ... ויאמר משה אסורה נא ואראה ... וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו ... לפי שהיה הקב"ה מדבר עם משה ולא היה מבקש ליבטל ממלאכתו.⁶ הראה לו אותו דבר כדי שיהפוך פניו ויראה וידבר עמו. שכך אתה מוצא, בתחילה: "וירא מלאך ה' אליו" - ולא הלך משה. וכיון שבטל ממלאכתו והלך לראות, מיד: "ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה". רבי יוחנן אמר: ג' פסיעות פסע משה באותה שעה שנאמר אסורה נא ואראה. ר' שמעון בן לקיש אמר: הפך פניו והביט, שנאמר: "וירא ה' כי סר לראות".⁷ כיון שהביט בו הקב"ה, אמר: נאה זה לרעות את ישראל.⁸

וירא ה' כי סר לראות

שמות רבה שם: א"ר יצחק: מהו "כי סר לראות"? אמר הקב"ה: סר וזעף הוא זה לראות בצערן של ישראל במצרים, לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן מיד: "ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה".⁹

כי סר לראות – וירא בסבלותם

שמות רבה א כז: "וירא בסבלותם" - מהו "וירא"? שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר: חבל לי עליכם! מי יתן מותי עליכם! שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט, והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהם. ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול, ומשוי איש על אשה ומשוי אשה על איש, ומשוי זקן על בחור, ומשוי בחור על זקן, והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם ועושה כאלו מסייע לפרעה. אמר הקב"ה: אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך. זהו שכתוב "וירא ה' כי סר לראות" - ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם, לפיכך: "ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה".¹⁰

ויסתר משה פניו – יפה עשה משה או לא

שמות רבה ג א: "ויסתר משה פניו" ... ר' יהושע בן קרחה ור' הושעיא. אחד מהן אומר: לא יפה עשה משה כשהסתיר פניו, שאילו לא הסתיר פניו, גלה לו הקב"ה למשה מה למעלה ומה למטה ומה שהיה ומה שעתידי להיות.¹¹ ובסוף בקש לראות שנאמר: "הראני נא את כבודך" (שמות לג יח). אמר הקב"ה למשה: אני באתי

⁶ לא יכול היה משה או לא רצה באותו רגע להיבטל ממלאכתו. גילוי שכינה אינו יכול להפסיק ממלאכה. אבל המלאכה מביאה לשכינה, כפי שנמצא במדרשים על הקמת המשכן, כגון במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי כ ט: "גדולה מלאכה שלא שרת שכינה בישראל עד שעשו מלאכה". מה שזכה משה בסוף ספר שמות בהקמת המשכן (ראה דברינו [הקמת המשכן](#) בפרשת פקודי) כבר קדם וזכה כאן כשהקפיד על מלאכתו (ראה דברינו [ומשה היה רועה](#) בפרשה זו).

⁷ בשמות רבה מהדורת שניאן הנוסח הוא: "ר' יוחנן אמר: ג' פסיעות פסע משה באותה שעה, שנאמר: אסורה נא ואראה. ר' שמעון בן לוי אמר: פניו הלך לאחוריו והביט". מספר הפסיעות כמספר המילים או ההברות. ובמדרש תנחומא (הרגיל ובובר) כתוב: "ר' שמעון בן לוי אמר: לא פסע אלא צוארו עיקם. א"ל הקב"ה: נצטערת לראות חיך שאתה כדאי שאגלה עליך מיד ויקרא אליו ה' מתוך הסנה".

⁸ המדרש מנתח את פסוקים ב,ג,ד באופן הבא: המלאך מתגלה למשה (פסוק ב), אך באותו רגע לא היה יכול משה להיבטל ממלאכתו. כאשר יכול היה משה להתפנות לרגע ממלאכתו וסר לראות (פסוק ג), נגלה אליו ה' (פסוק ד) ולא המלאך. וגם אז, התבטאה פנייתו של משה בג' פסיעות לפי שיטת ר' יוחנן, או רק בהפניית מבט בלבד לפי שיטת ריש לקיש! והרי לנו פירוש שלישי שסר לראות הוא לא התקרב ולא התרחק אלא הפנה את גופו (לא רק מבטו). וכבר הרחבנו בנושא חשיבות המלאכה בפרט אצל מנהיגים ונביאים (משה, יעקב, דוד, עמוס) והקפדה על דיני שכיר אפילו בביתו של עובד עבודה זרה (יתרו ולבן) וקישורנו הדבר עם מלאכת המשכן שמה מתעסק בה ואפילו עם הקשר הלשוני מלאך (נביא) ומלאכה. ראה דברינו [ומשה היה רועה](#) בפרשה זו וכן דברינו [האלהים הרועה אותי המלאך הגואל אותי](#) בפרשת ויחי.

⁹ הסנה מסמל לא רק את צערם וצרתם של ישראל, אלא גם את הזדהות השכינה עם צער זה. כדברי המדרש במקום אחר (תנחומא סימן יד בפרשתנו): "ולמה מתוך הסנה ולא מתוך אילן גדול ולא מתוך תמרה? אמר הקב"ה: כתבתי בתורה: עמו אנכי בצרה (תהלים צא). הם נתונים בשעבוד ואף אני בסנה ממקום צר, לפיכך מתוך הסנה שכולו קוצים". רה המדרשים על הפסוק בישעיהו סג ט: "בְּכָל צָרָתָם לֹא לֹו צָרָה שְׁדוּרִישִׁים: אֵת הַקָּרִי: "לֹו" וְלֹא "לֹא". הזדהות משה עם סבלם של ישראל מתלכדת בתחילה עם השכינה שהיא בצער על ישראל, אבל אח"כ מגיעה עד כדי הטחת דברים קשים כלפי שמיא (כביכול), כשהוא אומר בסוף הפרשה: "ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך, הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך". ואומר על כך המדרש (שמות רבה ה כב): "באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע במשה, וכיון שראה הקב"ה שבשביל ישראל הוא אומר לא פגעה בו מדת הדין". ראה דברינו [אותם הנתונים תחת הבנין](#) בפרשה זו וכן [צערם של ישראל](#) ביום הזכרון לחללי מערכות ישראל.

¹⁰ מדרש זה מזכיר לנו שהזדהות משה עם סבלם של ישראל מתחילה הרבה לפני ההתגלות בסנה. את ניסיון ההזדהות עם הסבל של העם משה כבר עבר, עוד כשהיה בבית פרעה, לבוש כאיש מצרי ומוקף בפמליא (דרגון) של בית המלוכה. משה כיוסף. הזדהות זו לא נולדה בסנה. אדרבא, היא שגרמה לו להגיע למדין עקב שקם והרג את המצרי שהתעמר בעברי. ומשם, דרך רעיית הצאן אל הר האלהים ואל חזיון הסנה. ראה דברינו [איש מצרי וכן יוצא אל אחיו וירא בסבלותם](#), שניהם בפרשה זו.

¹¹ בכך מצטרף משה, הכל עפ"י המדרש כמובן, ליעקב שלא עלה בסולם. ואח"כ בני ישראל במעמד הר סיני. ראה דברינו [האם הוחמצה השעה](#) בפרשת כי תבוא.

להראות לך והסתרת פניך, עכשיו אני אומר לך: "כי לא יראני האדם וחיי" (שם לג כ). כשבקשתי - לא בקשת, עכשיו שבקשת - איני מבקש.¹² וא"ר יהושע דסכנין בשם ר' לוי: אעפ"כ הראה לו. בשכר "ויסתר משה פניו" - "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים" (שמות לג יא), ובשכר "כי ירא" - "וייראו מגשת אליו" (שמות לד ל), ובשכר "מהביט" - "ותמונת ה' יביט" (במדבר יב ח).¹³

ר' הושעיא רבה אמר: יפה עשה שהסתיר פניו. א"ל הקב"ה: אני באתי להראות לך פנים וחלקת לי כבוד והסתרת פניך. חייך שאתה עתיד להיות אצלי בהר מ' יום ומ' לילה, לא לאכול ולא לשתות, ואתה עתיד ליהנות מזיו השכינה, שנאמר: "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו" (שמות לד כט). אבל נדב ואביהוא פרעו ראשיהן וזנו עיניהן מזיו השכינה שנאמר: "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו" (שמות כד יא) והם לא קבלו על מה שעשו.¹⁴

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראה ויקרא רבה יא ה: ... אימתי בא בחסידות? בשעה שאמר "הראני נא את כבודך" ... אימתי בא בתמימות? בשעה שאמר "מדוע לא יבער הסנה", א"ל: משום שכבודי עומד בתוכו .. אימתי בא בעקמנות? בשעה שאמר "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם" ... אימתי נתברר על עסקיו? בשעה שאמר לו "שלח נא ביד תשלח". הכל היה בסנה.

¹² וכן הוא בשמות רבה מה ה, פרשת כי תשא. ובמסכת ברכות ז ע"א הנוסח קצת שונה: "כך אמר לו הקב"ה למשה: כשרצית לא רצית, עכשיו שאתה רוצה - איני רוצה". מה פירוש עניין זה? הקב"ה מתחשבן עם משה? קודם משה לא רצה, עכשיו הקב"ה לא רוצה. מה זה? עונש? מה גם שמשה היה רק בתחילת דרכו וזו לו ההתגלות הראשונה: "טירון לנבואה - בוסר על הנבואה" (שמות רבה שם). וכדברי רמב"ן על הפסוק אל תקרב הלום: "לא הגיע עדיין למעלתו הגדולה בנבואה, כי בהר סיני נגש אל הערפל אשר שם האלהים וכן ענין הסתרת פנים, שעדיין לא עלה למה שנאמר בו ותמונת ה' יביט". אפשר שמדרש זה שייך לפיכך יותר לפרשת כי תשא, שם משה כבר מנוסה ונכבד בנבואה, ויותר משהוא בא להסביר את "ויסתר משה פניו" כאן, הוא מתמודד עם "לא יראני האדם וחיי" שם. ואפשר שכמו בהערה הקודמת שהנושא קשור למוטיב הכללי של השעה שמוחמצת, לרעיון שהאדם מוזמן ושואף להעפיל אל הפסגות, אך בה בעת מבין ויודע שלא יכול להעפיל שמה. והמאיר עינינו עוד בנושא נכבד זה יבורך. עכ"פ שים לב שדרשה מחמירה זו של ר' יהושע בן קרחה, מרוככת מיד ע"י ר' יהושע מסכנין. זאת, עוד לפני הצגת הדעה הבסיסית הנגדית של ר' הושעיה.

¹³ הפסוקים שמביא ר' יהושע דסכנין להראות שבהמשך דרכו זכה משה ולא הפסיד מכך שהסתיר את פניו בסנה, כולם הם בהקשר חיובי למשה אך שלילי לעם: חטא העגל, חטא לשון הרע של מרים ואהרון והמסווה שגורם לכך שהעם כבר לא יכול להסתכל על משה. משה הולך ומתעלה, אבל במחיר ריחוק בינו ובין העם. האם זו הסיבה שמשה מסתיר פניו בסנה? האם בחר במודע לא ליצור חיץ בינו ובין העם שהוא הולך כעת להוציאו ממצרים, לפחות לא בתחילת השליחות?

¹⁴ סיומת זו של המדרש שהתקשו בה המפרשים, אפשר שניתן להבינה ע"ס המדרשים האומרים שכאן היה עיקר חטאם של נדב ואביהוא, אלא שלא רצה הקב"ה להשבית את שמחת מתן תורה ודחה את עונשם לפעם אחרת. ראה ויקרא רבה כ י. עכ"פ נראה שדעתו של ר' הושעיה רבה ניצחה והפסוק "ויסתר פניו" נדרש ע"י רוב המדרשים והפרשנים לחיוב. ראה ויקרא רבה א ה, (ומכאן יש אולי חיזוק לדעה שעל שמו של ר' הושעיה קרויים מדרשי רבה). גם אליהו וישעיהו למדו ממשה (רד"ק מלאכים א יט יג, ישעיהו ו ה). ראה גם רשב"ם בפירושו לפסוק "הראני נא את כבודך" בפרשת כי תשא שאפילו הופך את סדר הדברים ואומר: "תמה על עצמך. היאך מלאו לבו למשה רבינו ליהנות מזיו שכינה? והלא הכתוב משבח ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים? חס ושלום לא נתכון אלא לכרות לו ברית של שני דברים ...".